

Artikelarkiv Arvesølv 2007

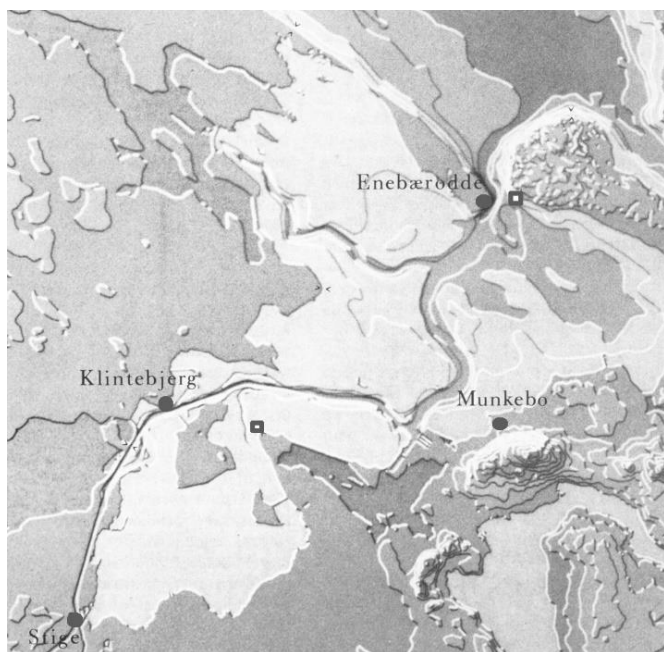
Tolderne ved Boels Bro

af **Hans Rye og Morten Eriksen**

Boels Bro området, for foden af Munkebo bakkens nordside, kender vel så godt som alle her i lokalsamfundet. Efter den lange opstigning op ad Rosendalen og Kildegårdsvej venter belønningen: Den fantastiske udsigt over fjorden og dernæst turen ned ad den særdeles stejle bakke.

Hvornår betegnelsen Boels Bro er blevet almindelig vides ikke præcis. Den forekommer i 1920'erne, så måske er den af nyere dato, og i en ansøgning fra 1941 om opførelsen af en 300 m lang bro omtales området ved den nuværende havn også som "Boels Øre".

Men i folketællinger og kirkebøger helt frem til 1930'erne omtales området som først "Munkebo udflyttere", senere "Munkebo Mark", og den ældste af disse betegnelser hænger givetvis sammen med udskiftningen i årene efter 1797, hvor 3 gårde i Munkebo, de senere "Højvang", "Skovgård" og "Ingerslyst" fik deres lodder samlet her, de to første på det noget besværlige og skrånende terræn, gemt bag bakken og temmelig fjernt fra det århundredgamle fællesskab i selve landsbyen.

På reliefkortet over fjorden er opsynsmændenes poster (se s. 37) markeret med cirkel og Munkebos distrikt med firkant. Det viser Munkebos beliggenhed tæt ved sejlrunden. - Kilde: Madsen og Monrad Møller: Odense Toldkammers Historie s. 20

I løbet af 1800-tallet kom der flere beboere til, som i deres små huse fik til livets ophold på deres beskedne lodder, suppleret med daglejerarbejde og ikke mindst fiskeri.

Men mindre kendt er det nok, at der her fra 1816 til 1858 også lå en statsejendom, en toldkontrollørbolig, beboet af en kongelig udnævnt told- eller krydsbetjent. Og det kræver i første omgang lidt forklaring.

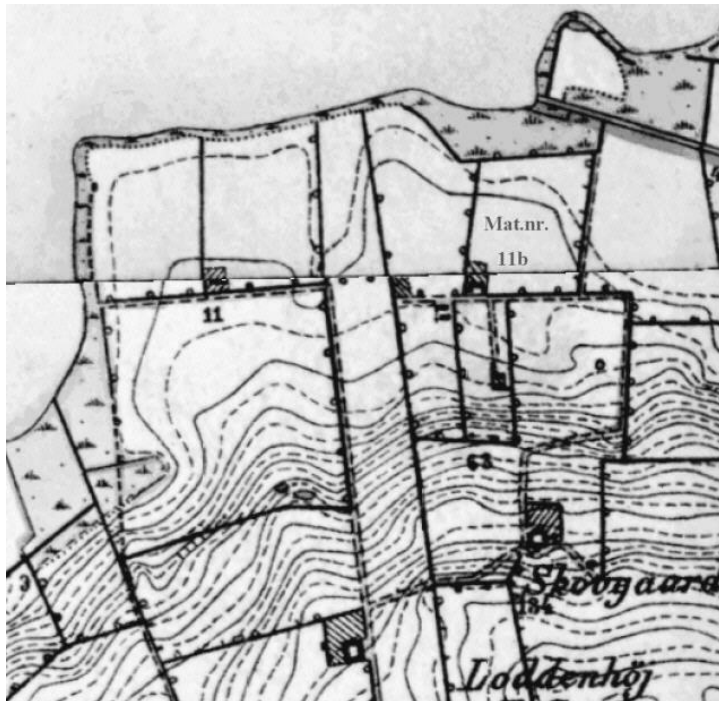
Selv om der var sket en gradvis lempelse gennem 1800-tallet, udgjorde told og afgifter før den store skatte-reform i 1903 endnu 2/3 af statens indtægter. De høje toldsatser medførte derfor uundgåeligt et omfattende smugleri af først og fremmest nydelsesmidler, og dette var svært at kontrollere, da en meget stor del af varetransporten her til lands jo foregik ad søvejen.

For at bekæmpe smugleriet havde et centralstyret toldvæsen taget form fra 1700-tallet, fra 1824 suppleret med det såkaldte krydstoldvæsen, hvor hurtigt sejlende krydsjagter skulle kontrollere de danske farvande.

Det var naturligt nok Odense Toldkammer, som havde ansvaret for kontrollen med Odense Fjord. Et kort over denne (se foregående side) viser med al ønskelig tydelighed, at Boels Bro er et velegnet sted, hvis man vil overvåge sejladsen på Odense Fjord, for Boels Bro ligger ganske tæt ved den naturskabte sejlrende i fjorden, og der er udsigt til Gabet og – før Lindøværftet og Lindøterminalen skød op – også til nordspidsen af Vigelsø.

Og denne perfekte beliggenhed var da også årsagen til, at Odenses toldinspektør, Henrik Christian Kragh, i starten af 1800-tallet udpegede Boels Bro som et egnet sted til placering af en toldopsynsmand.

Det var etableringen af Odense kanal, der satte skub i planerne om et fremskudt toldopsynssted, for med færdiggørelsen af kanalen ind til inderhavnen i 1803 var det ikke længere naturligt at ankre op i Skibhusene eller ved Stige, hvor der ellers var toldopsyn, og derfor pegede Kragh på Boels Bro som et egnet sted.

På målebordsbladet fra 1842-1899 ses den rhombeformede matrikel 11b i øverste højre hjørne. I det sydvestlige hjørne af denne, med have omkring, er kontrollørboligen med udhuse i øst og vest markeret. Langs den vestlige side af lodden gik vejen ned til stranden, hvor krydsbåden formodentlig har ligget. I venstre side af kortet ser man at vejen ned ad bakken oprindeligt svingede skarpt til venstre hen forbi de senere toldopsynsmænds bolig, nuv. Boels Bro 9 - 11.

Kragh opgav samtidig gamle planer om en betjentbolig på Enebærødde, blandt andet fordi betjenten ville komme til at bo fire mil fra nærmeste købstad og en mil fra nærmeste mennesker. Ved Munkebo skulle skibene ofte ligge for anker 2-3 dage for at vente på vind, kun 1/8 mil fra land, så her kunne inspektion og forsegling af lasten forholdsvis let foretages af en toldbetjent.

Forslaget om en toldopsynsmand ved Boels Bro blev godt modtaget i Generaltoldkammeret, men man rynkede brynene, da man så et overslag over omkostningerne, for et 16 fags bindingsværkshus med udhus ville koste 1474 rd. (rigsdaler) og nye krydsbåde tillige 817 rd.

Desuden ville der blive tale om lønninger til tre røjter (rorskarle) og 500 rd. til betjenten. Endelig ville der være udgifter til køb af 10 tdr. land, og det ret hurtigt før det rygtedes at

Toldvæsenet skulle have betjentbolig i Munkebo. Så sagen blev stillet i bero – i otte år.

I 1811 købte man imidlertid 6 tønder land (matrikel nr. 11b) øst for det nuværende Boels Bro. Sælgeren var gårdejer Hans Madsen, Skovgård. Handelen foregik, som anbefalet, gennem 3. mand, men gårdejeren kunne godt regne ud, at der nok stod andre bag, når en embedsmand fra Odense ville købe jord, så

prisen blev 800 rd., ca. det dobbelte af hvad jord af den kvalitet ellers handledes for – i øvrigt den samme taktik som fulgtes ca. 150 år senere, da ukendte stråmænd i forspillet til Lindøværftet ville købe jord her i sognet.

Men Hans Madsen ville ikke sælge den yderste strimmel ud mod fjorden, så resultatet var at der yderligere måtte betales en årlig godtgørelse for direkte adgang til stranden.

Nu havde man så jord, men de samlede anslåede udgifter på yderligere 8800 rd. var for meget for kong Frederik VI., der skulle godkende projektet. Majestæten mente, at indtægterne fra tolden i Odense Fjord var for beskedne i forhold til den anslåede udgift, så Generaltoldkammeret måtte i første omgang leje jorden ud til græsning til den tidligere ejer, og først den 20. december 1815 kom man igennem med planerne, men nu i en barberet udgave med et hus opført i stampet ler.

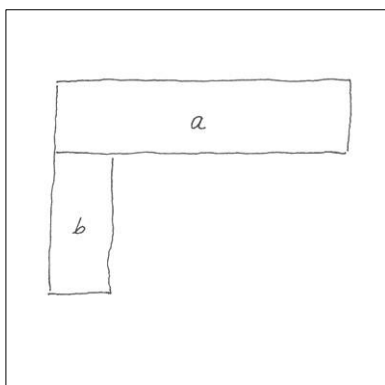
For økonomien havde været mere end anstrengt under krigen – 1813 gik staten ligefrem bankerot – og bindingsværk var vanskeligt og dyrt at skaffe grundet århundreders rovdrift på egeskovene i Danmark. I 1815 bifaldtes projektet så af kongen, og bygningen stod færdig i 1816.

Toldvæsenet forlangte omtaksation, for de lokale taksationsfolk havde visse vanskeligheder med at vurdere bygningen, da bygningsmåden, som det hed, var ”aldeles fremmed her i egnen”. Det stråttækte etablissement med 2 skorstene bestod af et 12 fags stuehus 14 alen bredt, et 6 fags udhus til bryggers, stald og foderlo 10 alen bredt, samt et brændehus med port.

Så det var klart meningen at krydsbetjentens og rorskarlens årlige indtægt på hhv. 100 og ca. 50 rdl. skulle suppleres med indtægterne fra jorden, hvad den forholdsvis store parcel på 6 tdr. land jo også bevidner.

Krydsbetjenten skulle residere i den ene ende i 2 stuer og et sovekammer med bræddegulv, køkken og forstue med murstensgulv, mens rorskarlen i den anden ende fik en stue med ildsted og et sovekammer.

Væggene var 18 tommer tykke – næsten $\frac{1}{2}$ meter. Bygningen var forsynet med ”engelske vinduer” og ”hollandske dobbelte døre”.

Skitsen af ejendommen i Brandforsikringsprotokollen 1890. Stuehuset må have været bredere i forhold til længden ifgl. de opgivne mål. Brændehuset er ikke angivet. Der er i øvrigt modstridende oplysninger i forskellige år. På kortet på foregående side ses at ejendommen er trefløjet med stuehuset(a) vendende mod nord. I den ældste protokol fra 1818 nævnes udhuset/længen med stalden(b) som liggende i øst, mens den i de senere protokoller er i vest.

En krydsbåd til betjenten og rorskarlen blev først anskaffet i 1818.

Kort efter ansatte man stedets første toldbetjent med det imponante navn Andreas Frands Ivanow (ca. 1767-1837). Som navnet antyder, var han af russisk oprindelse, og i oktober 1816 kunne han flytte ind i det nybyggede, men ret beskedne stuehus på vel ca. 70 m².

Rorskarlen hed Rasmus Rasmussen (1785-1855). Han var gårdmandssøn fra Bregnør og fik sin afsked allerede i 1822, men ellers ved vi ikke meget om ham, for der blev ikke ofret så meget som en linie på ham i Generaltoldkammerets konduiteliste – personalemappe med et moderne ord – over de ansatte.

Derimod vides mere om Ivanow, der havde været sergent ved norske livregiment og modtaget dannebrogssordenen for sin indsats ved englændernes belejring af København i 1807. Han kom til Munkebo fra en stilling som toldkontrollør i Garding i Sydslesvig. Det berettes, at han ikke besad skrivefærdigheder i dansk, og man var i Odense generelt ikke imponeret over hans indsats. Der efterlystes mere årvågenhed og større ædruelighed, det sidste kunne dog ikke sikkert konstateres "da Munkebo ligger langt fra Odense Toldkammer".

Men 1. januar 1831 blev han i hvert fald sat fra bestillingen og på "vartpenge", dvs. ventepenge. Denne fremmede fugl var ad sære og ukendte veje nået til Munkebo, hvor han må have vakt en vis opsigt i den fattige og bondske befolkning.

Via folketællingen 1834, Munkebos kirkebøger samt arkivalier i landsarkivet er det muligt at kaste en smule lys over hans liv og færden her i byen. Da han ankom, medbragte han sin åbenbart danskfødte hustru, Benedicte (i nogle arkivalier kaldet "Bente") Petersdatter, samt parrets datter, Dortha Antoinette, f. i København i 1807. Det fremgår af registranten for historiske huse i Kerteminde at han fra 1822-26 ejede Langegade 56.

17-årige Dortha blev i 1824 gift i Munkebo og benævnes i kirkebogen "jomfrue" og ikke det sædvanlige "pige", hvilket tyder på at kontrollør Ivanow har haft en vis status. Men datteren var ikke jomfru i moderne forstand, for 1 måned senere nedkom hun i Kerteminde med en datter, Andrea Franciska. Ægtemanden var den 22-årige hattemager, Mads Gregersen, fra Flensborg, nu Kerteminde, iflg. kirkebogen "på professionen", dvs. rejsende håndværker eller naver.

Billedet viser resterne af en bådplads, anlagt i 1930'erne af Aage Pedersen, Boels Bro 4, som havde en stenfiskerflåde. Det kan have været omtrent her, hvor afstanden til sejlrenden er kortest, at toldbetjentene stævnede ud.

Svigersonnen Mads ejede ejendommen i Kerteminde fra 1826/27, men må derefter af ukendte årsager, pengemangel formodentlig, være flyttet ind i kontrollørboligen i Munkebo. Her fødtes en ny lille datter i 1828, som døde som spæd, men i 1829

og 1832 fik det unge par yderligere 2 børn, en søn, Andreas Frands, altså også opkaldt efter morfaderen, og en datter Johanne (eller Anne) Kirstine.

Ivanows status må dog nogle år før, i 1827, have lidt nogen skade. Den nu ca. 60-årige embedsmand blev fader til en uægteskabelig lille pige, Anne Kirstine, som dog døde få måneder senere. Moderen var en 20-årig tjenestepige hos husmand Poul Hansen, Kirsten Madsdatter, og skandalen i lokalsamfundet må have været betydelig. Om det var medvirkende til hans afskedigelse i 1831 må stå hen, men fraflytte kontrollørboligen måtte han i hvert fald, da en ny krydsbetjent (læs senere) blev udnævnt.

Ved folketællingen i 1834 er Ivanow enkemand ("kgl. afskediget krydsbetjent på vartpenge"), hans hustru, Benedicte, var død i 1832. Men hans husholderske er Kirsten Madsdatter, hans uægteskabelige forbindelse, og i huset bor også et

”plegebarn”, det yngste barnebarn Johanne (Anne) Kirstine, som altså - måske et tilfælde - hed det samme som det barn han i 1827 fik med

husholdersken. Hans datter, Dorteia, og svigersønnen Mads er ved folketællingen i 1834 også fraflyttet kontrollørboligen og bor til leje i et hus på Munkebo Mark med deres 2 ældste børn. Mads benævnes nu ”slagter”, så hattemageriet har han ikke kunnet leve af. Han døde i øvrigt 2 år efter, i 1836. I skifteprotokollen står at ”boet afskrives som uformuende” og ”extraderes enken” (d.v.s. udleveres til), så familien har været ringe stillet.

Og der var næppe megen hjælp at få fra Ivanow, som døde i 1837, dybt forældet. Det fremgår af skifteprotokollen for Bjerger Herred at hans datter, førnævnte Dorteia, den 8.7. for retten erklærede ”at vilde gaa fra Arv og Gjæld” og bad skifteforvalteren indkalde kreditorerne, så boet kunne deles på lovlig måde.

Dette skete den 28. december. Den samlede gæld til kreditorer i Munkebo og Kerteminde (nævnt ved navn), 3 købmænd, 1 skomager i Odense, 3 gårdmænd, 2 apotekere og 1 læge udgjorde o. 170 rdl., men disse måtte nøjes med at dele de beskedne ca. 40 rdl., som bl. a. var fremkommet ved offentlig auktion over boets løsøre. Det vides ligeledes, at datteren søgte og fik begravelseshjælp fra Ordenskapitlet.

Hvordan familiemedlemmerne under alle disse noget usædvanlige forhold har haft det med hinanden, kan vi jo ikke vide. Og at Ivanow har fået udstrakt kredit kan tolkes på flere måder, men hans status som kongelig embedsmand og dannebrogsmænd kan have været nyttig. Passe sit arbejde til toldvæsenets tilfredshed formåede han dog ikke, og købmandsgælden kunne jo skyldes den ovenfor nævnte manglende ædruelighed. Man kan måske også forestille sig at den nyåbnede kro i Munkebo har haft glæde af hans besøg.

Under alle omstændigheder forsvinder han nu ud af Munkebos historie, men via datteren Dorteia – på mange måder en selvstændig og bemærkelsesværdig kvinde – efterlod han sig talrige efterkommere. I 1838 boede hun i Dræby, hvor hun fik en søn med en 10 år yngre væverkarl, Niels Larsen. De blev gift i Munkebo knap et år senere i 1839 – denne gang var hendes barn altså født inden hun stod ved alteret – og flyttede til Kølstrup sogn, hvor Niels først var røgter på Ulriksholm, senere fisker i et hus under godset.

Parret endte en gang i 1850’erne i Kerteminde, hvor Niels Larsen ved folketællingen i 1860 er ”sømand” og husejer. Bemærkelsesværdigt er det, at de gennem årene fik 7 børn sammen, den yngste født af Dorteia i 1860 da hun var 52. Så i løbet af 35 år blev det for hende til i alt 11 børn.

I Kerteminde bor i øvrigt en efterkommer af en af disse, Birthe Jepsen, som derved er Dorteias tipoldebarn.

Men lad os vende tilbage til toldvæsenet og krydsbetjenten. Fra 1838 foreligger der i Landsarkivet en instruks for dennes opgaver. Om den har skullet forhindre en gentagelse af Ivanows problematiske embedsførelse, eller også har været gældende i hans periode, vides ikke. Men den nye krydsbetjent, Gerhard Sandberg, konstitueret fra 1831 og udnævnt 1838, vidste i hvert fald hvad han havde at rette sig efter.

Krydsbetjentens opgave var nemlig ”at forebygge ethvert foretagende, der har til hensigt at besvige de kongelige toldintrader....og så vidt Deres distrikt strækker sig, må De ingensinde tabe dette øjemed af sigte, men derimod af yderste evne

søge at opnå det, især ved en utrættelig virksomhed med krydsbåden, som fornemmelig bør vise sig aktiv ved fjordmundingen.”

Det blev taget alvorligt. Med udnævnelsen af nordmanden Sandberg i 1831 fik toldvæsenet en meget ihærdig og effektiv kontrollant i huset ved bakkens fod. Han var født i Bergen i 1787 og kom fra en stilling ved toldvæsenet i Nakskov.

Han havde, i modsætning til sin forgænger, en fortid i marinen og bestred i det følgende kvarte århundrede sit job med stor nidkærhed.

Indgående fartøjer skulle undersøges, og han skulle foruden i hele den ydre fjord tillige forebygge smugleri uden for fjorden til Hindsholm og den nordfynske kyst. Ombord på indgående fartøjer skulle han efterse skibspapirer og se lasten efter i sømmene. Lasten blev i nødvendigt omfang forseglet, og der blev lavet en rapport, der fulgte med til Odense. Også udgående fartøjer blev kontrolleret, og Sandberg var en travl mand.

For eksempel undersøgte han den 26. maj 1844 syv skibe på 18 timer, men to år senere blev det gennemsnitlige daglige antal ind- og udgående fartøjer dog opgjort til ca. fire. Alle fartøjer skulle standse op ved Munkebo, og der blev ikke set med milde øjne på dem, der forsøgte at slippe forbi. For eksempel undlod skipper Christensen af Horsens at lægge bi, og det medførte et krav om 7 rbd. (rigsbankdaler) og 72 sk. (skilling) i mulkt.

Skipper Leebeck af Schülen undlod også at standse, selv om toldflaget var hejst, så Sandberg satte efter og kom under forfølgelsen tæt nok til at kunne praje skipperen, men denne gav først op efter yderligere en mils sejlads. Her blev bøden 20 rbd.

Foruden dygtigt sømandskab har jobbet altså også krævet stor myndighed af det bare to mand store personale (betjenten og rorskarlen) i krydsbåden.

Kontakten med hovedkvarteret i Odense var skriftlig. En husmand fra Munkebo travede frem og tilbage med posten og blev belønnet med et årligt vederlag på 20 rbd. I 1855 konstaterede man, at denne husmand efter 19 og et halvt års arbejde, havde gjort sig fortjent til en posttaske og en lønforhøjelse.

Som sin forgænger, havde Sandberg selvsagt også en rorskarl. Frem til 1850 hed han Mathias Mortensen, som uden tvivl har været en trofast mand, for da han flyttede til Århus i 1850 var det med attest for både ædruelighed og agtværdighed samt gode kvalifikationer både med hensyn til inkvirering (d.v.s. undersøgelse, udspørgning), forsegling og til at ro og føre båd.

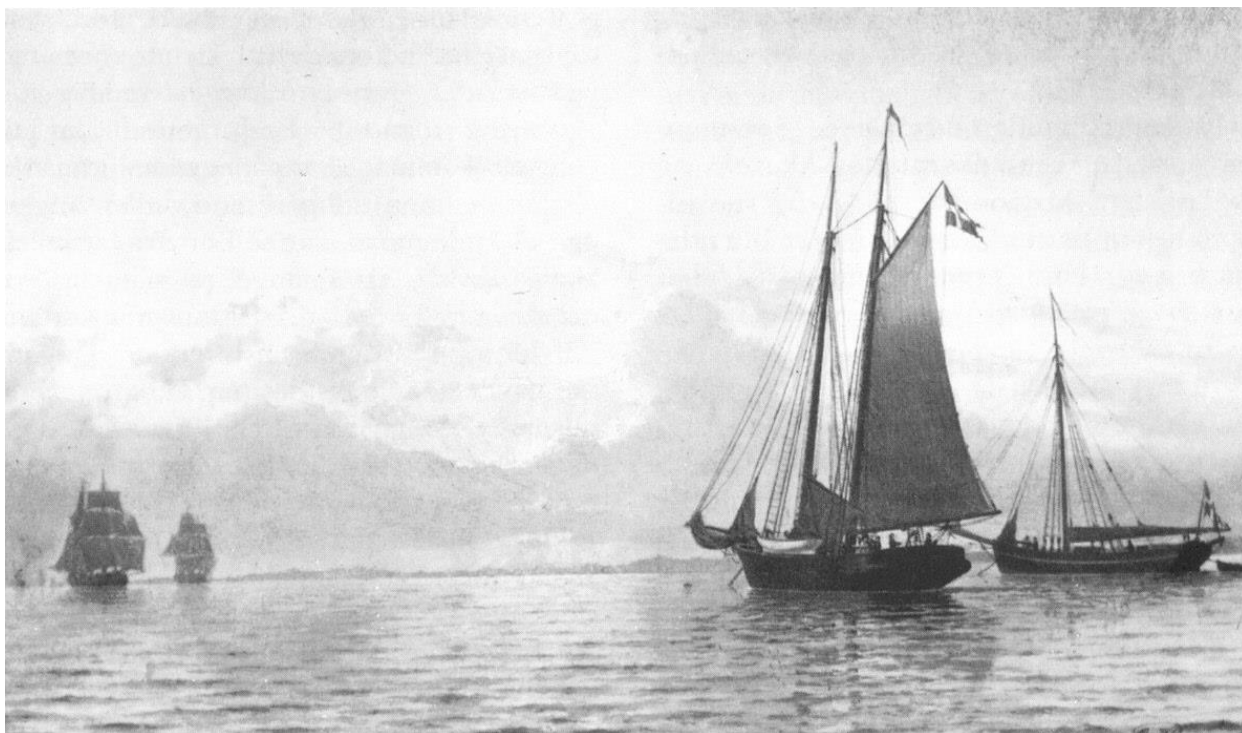
Efter Mortensen blev sømanden Hans Peter Hansen Reippart ansat.

Gerhard Sandberg havde også andre opgaver, for når toldvæsenet i Odense skulle repræsenteres ved en stranding og ikke selv havde mandskab, så sendte man ham, og i 1857 var han i sving på grund af fare for kolerasmitte. Han fik forholdsordre om ledsagelse af skibe ind til Skibhusene, hvor der kunne blive tale om opankring og isolation.

I 1845 skiftede han titel til strandkontrollør og var blandt de seks højst titulerede medarbejdere ved Odense Toldkammer, hvor hele mandskabet i 1850 udgjordes af en inspektør, en kasserer og dernæst fire kontrollører. Under dem var der 17 underbetjente og en rorskarl.

I 1851 fik han titel af toldkontrollør, men han var stadig søgående og ivrig i sit arbejde, det meste af tiden under sejl, og det må have været hårdt, selv om det iflg. en rapport ”var en livsnødvendighed for den gamle mand idelig at tumle sig på fjorden”. Hans jollesejl måtte således hyppigt udskiftes ligesom de toldflag

ved opsynsposten, der skulle sættes, når han var i aktion på fjorden, og som derfor hurtigt blev flossede.

Krydstoldskibe i Odense Fjord malet af Carl Baagøe i 1863 – efter Krydstoldvæsenet overtog kontrollen med fjorden i 1861. – Kilde: Madsen og Monrad Møller, Odense toldkammers historie 1632-1988 (1989).

At Sandberg var så nidkær i tjenesten, skyldes givetvis en forkærlighed for livet til søs, men måske også forholdene i den beskedne kontrollørbolig. For her var der ofte trængsel. Ved folketællingen i 1834 omfatter husstanden foruden Sandberg, som omtales som "Kgl. kryds og strandbetjent", hans hustru Karoline, og parrets 5 børn mellem 4 til 12 år, alle født i Nakskov. Parrets 2 ældste børn på 18 og 16 bor ikke længere i hjemmet. Om det 3. yngste barn, Peter Thorning Sandberg, meddeler folketællingen i 1845 at han "er fra barndommen forstanden berøvet, fjollet eller afsindig".

Herudover omfatter husstanden i den ca. 50 m² store bolig 1 tjenstepige. Rorskarlen, Lars Hesseldahl, bor i de ca. 20 m² i den anden ende af huset med sin hustru og 3 børn. I 1840 er kun Sandbergs 3 yngste børn hjemme, der er stadig en tjenstepige, og faderens status bevidnes af at børnene har en huslærer, seminarist Kidde, som også bor i huset. Rorskarlen Mathias Mortensens familie består af hans hustru og 2 børn.

Ved folketællingen i 1855, den sidste med familien Sandberg i boligen, er kun to børn, en datter på 23 og den retarderede søn, hjemmeboende. Sandbergs hustru var nemlig død i 1854. 2 år efter, i 1856, døde i øvrigt også hans næstældste søn på 33. Herudover omfatter husstanden et plejebarn og en tjenstepige.

Selv om Sandberg uden tvivl klarede tilsynet med Odense Fjord til ug, blev hans arbejde overtaget af krydstoldvæsenet som forsøg i 1858, og definitivt i 1860.

Krydstoldvæsenet var en selvstændig organisation, der fungerede i perioden 1824 til 1904, og som havde til opgave at bekæmpe smugleriet langs de danske kyster ved hjælp af hurtigtsejlende jagter. Og krydstoldinspektøren havde kastet sine øjne på Odense Fjord.

Han mente, at kontrolstedet ved Munkebo lå for langt inde og ville derfor placere en rigtig krydstoldsjagt ved selve fjordmundingen. Det var toldinspektøren i

Odense ganske vist ikke enig i. Han argumenterede derfor for en alternativ kontrolpost ved Skoven, altså ved den østlige side af fjordindløbet, men krydstoldvæsenet gik af med sejren, og 1. september 1858 fik en krydsjagt base tæt ved Gabet.

Og ikke nok med det. Sandberg måtte afgive sin rorskarl til krydstoldvæsenet, der ikke alene havde til opgave at kontrollere trafikken ud og ind af fjorden, men også den øvrige sejlads i farvandet nord for Fyn.

Også Sandbergs jolle blev afleveret til krydstoldvæsenet, men som tak for lang og tro tjeneste fik han tjenesteboligen ved Boels Bro stillet til rådighed, men flyttede alligevel til Odense kort tid efter og overlod huset til rorskarlen Reippurt, som ved folketællingen i 1860 bor til leje der med sin kone, 7 børn og svigermor.

Nu var der jo plads. Sandberg var 73, da han blev afskediget i nåde og med pension og fik titel af kammerassessor. Man kan vel godt forestille sig, at han i den skumplende vogn på toppen af den stejle bakke har vendt sig om for at kaste et sidste blik ud over den fjord, der havde været hans arbejdsplads og "hjem" i næsten 30 år. Han døde i 1865.

Det usædvanlige hus med de lerstampede vægge, i fagsproget en pisé, blev derefter, den 4.7. 1858, lejet ud til ejeren af Skovgård, Søren Frandsen, men kort efter, den 24.10 med jord og inventar sat på auktion af Odense Toldvæsen.

Udsigt over matrikel 11b. Resterne af toldkontrollørboligen i det sydvestlige hjørne blev nedrevet i 1920, men brønden – som havde vippe – kan stadig ses.

Denne var annonceret 3 gange i Stiftstidende og ved kirkestævne i Munkebo, og foregik på stedet den 24.10. Det er interessant at der mellem det sparsomme inventar nævnes "1 vippe og 1 støtte med tilbehør til brønden, 1 fløistang med fløi" samt "et udkig med 2 trapper". Fløjstangen må enten være den stang, fra

hvilken toldflaget vajede, eller en vindfløj, og udkigget den platform hvorfra toldbetjenten med sin kikkert kunne få det optimale udsyn over Fjorden.

Det er også interessant at der nu er to udhuse på hhv. 6 og 7 fag med stråtag, så det oprindelige brændehus af træ i øst må være blevet ombygget.

Højstbydende blev husmand Rasmus Jacobsen på Munkebo Mark, men da toldvæsenet ikke var tilfredse med den opnåede sum af 2510 rdl. – det var under taksationen – blev der holdt en ny auktion den 20. november, og højeste bud fik denne gang ungkarl Rasmus Thagesen fra Bregnør, som erhvervede ejendommen for 2620 rdl.

Så vidt det kan ses af folketællingerne boede Rasmus Thagesen i ejendommen lige til sin død i marts 1917, 85 år gammel. I 1904 havde han dog solgt jordtilliggendet på 6 tdr. land tilbage til den oprindelige ejer, Skovgård.

Allerede i 1860 havde brandtaksationsmyndighederne betegnet ejendommen som "farlig", og 14.8 1917 brændte den. I 1920 blev resterne af ejendommen nedbrudt, og i dag er kun brønden tilbage i det sydvestlige hjørne af matriklen.

Men 8 år før, i 1912, var Odense Toldvæsen atter tilstede i Munkebo efter 54 års fravær, og det kræver igen lidt forklaring.

Det før omtalte krydstoldvæsen med hurtigt sejlene jagter langs kysterne, også uden for Odense Fjord, der skulle kontrollere og forsegle skibslasterne inden den videre sejlads til Odense, viste sig efterhånden utidssvarende ved mødet med de stadig større og hurtigere dampere. Disse havde ikke sejlskibets muligheder for ulovlige "svinkeærinder", så kontrollen opfattedes efterhånden som et irriterende og forsinkende element i den stigende varetransport.

Johannes Chr. Johannesen og hustru Rasmine foran Boels Bro 11. Johannes var Munkebos første toldopsynsmand 1912-1928. Bemærk toldskiltet til venstre for døren. Billedet er fra ca. 1930-1935.

Det var imidlertid fortsat nødvendigt, om end vanskeligt, at overvåge fjorden, så selv om krydstoldvæsenet officielt blev afskaffet i 1904, havde Odense Toldkam-

mer overtaget jagten "Odense Fjord", som fungerede i Fjorden 1904-10 og lå ved Gabet, bemandet med en toldassistent og 3 rorskarle.

Men i 1911 blev stoppepligten ved indsejlingen til Fjorden ophævet, og i stedet oprettede Odense Toldkammer samme år tre såkaldte toldopsynsposter i henholdsvis Stige, ved Klintebjerg og på Enebærodde. Det sidstnævnte sted fik fyrpasseren hvervet som bibeskæftigelse, de andre steder en lokal fisker.

I et brev af 5.2. 1912 forespørges Odense Toldkammer af Toldinspektoratet for Østifterne om der også skulle være behov for en toldopsynspost på den østlige side af fjorden. Der svares, at selvom man ikke er blevet informeret om ulovligheder her, så kan man jo ikke udelukke at "den tyndt befolkede østkyst" er blevet benyttet til ulovlig vareindførsel. Så man er positiv, også fordi lønnen til en opsynsmand, "en bosiddende fisker", evt. "forhenværende sømand", vil være beskeden, 240 kr. årlig.

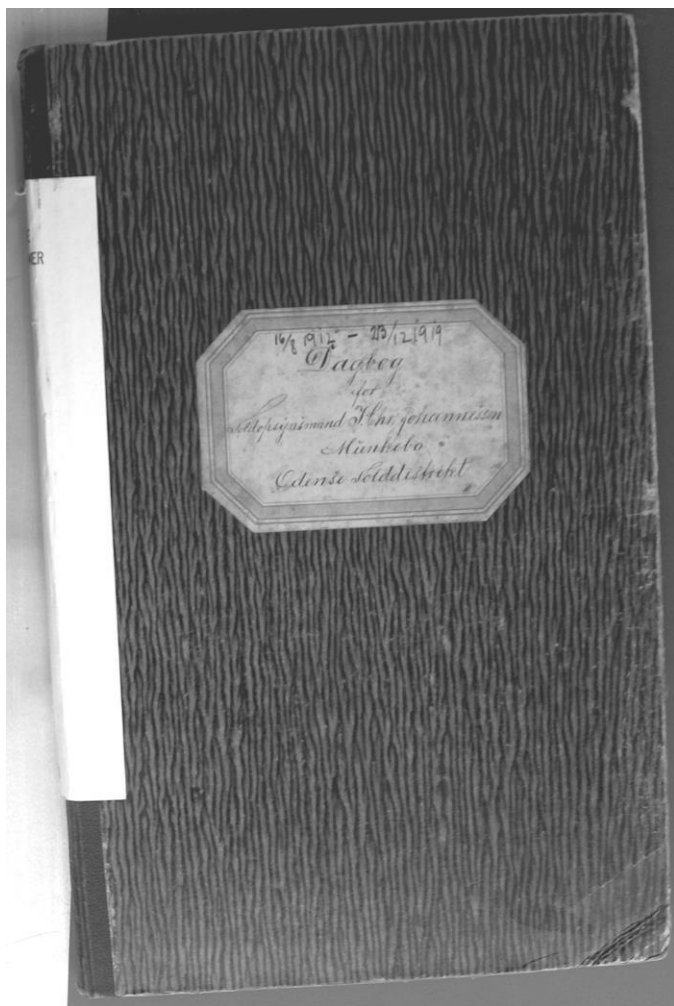
Man anbefaler et sted mellem Bregnør og Feds Odde, f. eks. Lindø. Den 12.3. meddeler Toldkammeret dog, at man har fundet "en paa Munkebo Mark i Nærheden af Stranden bosiddende Fisker, ved navn Johannes Chr. Johannesen, der er en Mand i sin bedste Alder, 51 år, og fuldstændig kendt med alle herhenhørende Forhold, idet han er barnefødt på Egnen, søn af en tidligere Rorsbetjent og har Bolig på et Sted, hvor der er fri Udsigt ud mod "Gabet" og til begge sider".

Johannes var snedig nok til at forlange 300 kr. og 20 kr. til bådehold pr. år, da han ellers ikke "fuldt som hidtil" ville kunne drive og røgte sit fiskeri, også uden for Gabet. Dette accepteredes af toldkammeret i Odense, der som yderligere

anbefaling nævner, at Johannesens hus ligger "paa samme Plet, hvor en tidligere, for en del Aar tilbage inddraget Toldopsynspost var beliggende".

Huset Johannesen boede i er det nuværende Boels Bro 9 og 11, og en nærmere beskrivelse af dette og de 2 grene af fiskerfamilien Johannesen, som boede der, kan ses i skemaet sidst i artiklen. Det er jo i øvrigt interessant at den tidligere kontrollørbolig 300 m. længere mod øst ikke helt er glemt.

Efter pastor Juels anbefaling af Johannesen, blev han ansat pr. 12.3, og blev senere på året, som hans 3 kolleger på Enebærodde, ved Klintebjerg og i Stige allerede var blevet det, forsynet med uniformshue, et toldstempel, 1 plombertang, 1 toldtegn, 1 toldskilt, 1 jolleflag (splitfag) til sin båd, et 60 fods målebånd, en dobbelt marinekikkert samt et toldflag, der skulle vaje ved boligen på en række nærmere specificerede

Johannes Johannesens første patruljejournal fra 1912

flagdage og ved særlige lejligheder. Han skulle endvidere udfylde et oplysnings-skema samt afgive et troskabsløfte.

Toldopsynsmandens pligter omfattede "nøje iagttagelse" af ind- og udgående, også opankrede, skibe, rapportering pr. tlf. og så vidt mulig standsning af ulovlig lossen med en efterfølgende skriftlig rapport i 2 eksemplarer, rapportering om grundstødninger, kontrol af smitsomme sygdomme og med ilandsæt-telse og ombordtagelse af personer, opmåling af alle fiskefartøjer i distriktet på ikke over 5 bruttoregister tons, kontrol med at de befalede mærker var rigtigt og tydeligt anbragte og aflevering af attest til registreringskontoret herom.

Hertil kom senere opsynspligt med fredede kyststrækninger, hvor der ikke måtte borttages sten, ler, sand og grus fra forstranden.

Indberetning om Strandings-Tilfælde	
Odense Told-Distrikt.	
1. Strandings-Stedet:	1. Bregner
2. Tiden da Strandingen fandt Sted:	2. den 1/12. 1936, Kl 16 ³⁰
3. Vind-, Vejr- og Strøm-Forhold:	3. Storm, Bølgevir, uvgående Storm
4. Skibets Art, Navn, Hjemsted, Nationalitet samt Brutto- og Netto-Tonnage:	4. Skonnert "Kathrine" af Rome dansk Brutto 29, 90 Tonn Netto 24 ³⁰
5. Navnet paa Skibets Fører og Rederi:	5. Kaptejn E. K. Hansen
6. Skibets Afgang-Sted og -Dag samt Bestemmelses-Sted:	6. afgangssted: Rome d. 29/11 36 Bestemmelsessted: Odense
7. Ladningens Art og omtrentlige Mængde:	7. Udfæst Ler 46 Tonn Grus 11/2 Tonn
8. Om Skibet er forlist eller kommen af Grund og da om ved egen Hjælp eller paa hvilken anden Maade:	8. Skibet staar meget haardt og er halvt fyldt med Vand Bliver sikkert Vrag

Årsberetning for Munke Toldkontor 1936	
a	3 Aarss Løb er der Grundstød 6. Fartøjer hvoraf 2 fra udenlandsk Vold ingen af Fartøjerne blev forlyst, da der kun var et kort Ophold.
b	De 3 Grundstødninger maatte have Bistand af Kampen "Dava" og 1/2 Tonn til at tage dem af Grund.
c	Ingen Overbudsler har fundet Vold, men har holdt nøje opsyn med dem.
d	Der er udfærdiget 2 Samkomspas
e	Patrouillejournaler er udfærdiget dels for Baad, dels Landværk
f	Af Fiskebødder er 4 Forandret, dels med nye Ejere, dels med Omregistrering en er udfærdiget herfra
g	Af Fiske-Toldkvoter er udfærdiget 24
4/137 Til Toldinspektoraat i Odense	

En indberetning og en årsberetning fra Johanneses efterfølger, sønnen Hans Johannesen, 1936. Beretningen skulle hvert år indsendes til Odense Toldkammer.

Egentlig ganske meget at kræve af en privat person uden specialuddannelse, for der skulle studeres mange cirkulærer og tages stilling til mange skrivelser fra både Skibstilsyn og toldvæsenets registreringskontor, og det fremgår af Odense Toldkammer arkivalierne, at specielt arbejdet med opmåling, mærkning og registrering af både, også ejerskifter, samt uddeling af toldsedler til fiskerne har været ganske omfattende i hans opsynsområde, der strakte sig fra Feds Odde (spidsen af Dræby Fed) til "Skansen" på sydvestsiden af Midskov (se kort s. 27).

Det er da nok også derfor han allerede i november 1912 bevilgedes særlige diæter og befordringsgodtgørelse på de mange ture i distriktet. Telefonregninger refunderedes kvartalsvis efter regning fra telefonstationen.

I en såkaldt patruljejournal, skulle hver dags aktiviteter noteres, og hvert år skulle en årsrapport fremsendes.

I 1928 ansøgte den nu 68-årige Johannes om fritagelse fra hvervet, som overgik til hans søn, 35-årige Hans Chr. Johannesen, som givetvis havde stået i "mesterlære" hos sin far. Honoraret var nu steget til 450 kr. årligt samt 30 kr. til bødehold.

I hans periode var der nye udfordringer, både med den stigende skibstrafik, men også med de udfordringer og restriktioner, som 2. Verdenskrig og forspillet til den medførte. Det udløste faktisk i 1941 en yderligere lønforhøjelse, til 600 kr. årligt, heri var bødehold dog nu inkluderet. I 1939 havde han fået bevilget 5 dages ferie i 1939, og som vikar fungerede Karl Johannesen, hans næstsøskendebarn fra den anden gren af familien i østenden af huset.

Familiemedlemmer fra begge ender af huset. Fra venstre: Anna Karoline (g.m. Anders), Rasmine (g.m. Johannes), Anna Karolines datter Anna Marie, ukendt ældre kvinde (som ikke er hverdagsklædt), formodentlig et gæstende familiemedlem, Hans Johannesen med toldkasket, halvt skjult også med toldkasket Johannes og yderst Jens Karl Jacob. For nærmere identifikation af personerne se skemaet sidst i artiklen. Ca. 1930.

Det fremgår også af et forsikringsdokument, at Hans kom til skade under daglejerarbejde på "Højvang" i 1940 – han arbejdede i mange år som daglejer på denne gård – og i den anledning har Karl sikkert også vikarieret.

Så denne var fuldt rustet til at overtage hvervet, da Hans som 67-årig sagde stop i 1960 ved sin kones død.

Toldstedets gummistempel på dokument i Landsarkivet.

I Odense Toldkammers Arkiv er bevaret samtlige 5 patruljejournaler fra toldopsynsposten i Munkebo fra hele perioden 1912-1972 samt en del korrespondance. Det er spændende læsning, som viser at alle 3 Johannesen opsynsmænd var flittige i embedet. Det er ikke mange af ugens dage, hvor der ikke er rapporteret en aktivitet, pa-

truljeture "søværts eller landværts" til distriktets havne, ny- og omregistrering af fiskefartøjer, notater om grundstødninger og opankringer, lister over distriktets både, deres navne og ejermænd. De er en enestående kilde til Fjordens historie, Den 3. opsynsmand, Karl, fungerede som opsynsmand til posten nedlagdes i 1972. Den var som nævnt blevet oprettet i 1912, så derfor kan det umuligt være rigtigt og må bero på en misforståelse, når Hans Johannesen i et interview til Fyns Tidende i 1970 udtalte, at familien havde været opsynsmænd i 4 generationer helt fra 1840'erne.

Dato.	Hvadpasseret	Anm.
29/11. 72.	Flaget paa halv stang, hele Dagen i andledning, af Prinsesse Sibyllas død.	
3/12. 72.	M. S. "Eour Success" af Monrovia, med Jernplader til Lindøværftet.	
3/12. 72.	M. S. "Furker" af Colon, med Jernplader til Lindøværftet.	Intet at bemærke
7/12. 72.	Flaget paa halv stang til Kl. 12, og paa hel stang til Følneegang.	
9/12. 72.	Patrouilletur til Bregvær.	Intet at bemærke.
23/12. 72.	Patrouilletur til Bregvær.	Intet at bemærke.

Karl Johannesens allersidste journaloptegnelse fra november-december 1972.

Karl døde, 76 år gammel, i 1979, og hans søster Inger, som han boede sammen med i huset, i 1982. Dermed sluttede den 140-år gamle historie om Johannesen familien i huset ved fjorden.

Karl Johannesen, den sidste toldopsynsmand på posten ved Boels Bro. Billedet fra 1970-1975 er taget ved den nye havn ved Boels Bro fra 1964, som afløste den tidligere bådplads.

Luftfoto af Boels Bro 9 og 11 fra 1950'erne. Toppen af toldskiltet kan lige anes ved flagstangen, hvorfra splitflaget vajede på officielle flagdage og ved særlige lejligheder. Den nuværende vej helt ned til og langs stranden blev først anlagt da havnen ved Boels Bro anlagdes i 1964. I døren ses Inger Johannesen (1901-1982), den sidste af slægten i huset.

Kilder

En hovedkilde til artiklen er Madsen og Monrad Møller: Odense toldkammers historie 1632 – 1988 (Toldhistorisk Selskab, 1989), Munkebo sogns kirkebøger, Folketællingslister for Munkebo, Kølstrup og Kerteminde, Bjerger Herreds skifte-, skøde og pante-, brandforsikrings- og taksationsprotokoller i Landsarkivet, Odense Toldkammers Arkiv vedr. toldposten i Munkebo sammesteds, Fyns Tidende interviews med Hans Johannesen og Inger Johannesen 1970 og 1980, Historiske huse i Kerteminde (udg. af Kerteminde Museum 1989), Diverse arkivalier i Munkebo Lokalhistoriske Arkiv, Birthe Jepsens noter vedr. toldbetjent Ivanow, Samtaler med efterkommere af Johannesen familien.

Skemaet viser de 2 grene af Johannesen familien i ejendommen Boels Bro nr. 9 og 11 (før 1978 nr. 8 og 10). De med fed skrift nævnte havde hvervet som toldopsynsmænd. Fælles stamfader til de to grene af fiskerfamilien i huset er husmand og fisker Johannes Rasmussen, g. m. Anne Marie Sørensdatter. Han fik skøde på huset med jordlod lod i 1834, hvor der var stald og lade i den ene ende af huset. Han lod opføre de to kampestenshytter ved havnen i Boels Bro, som i sin nuværende skikkelse er fra o. 1900. To af hans 6 børn, sønnerne Rasmus og Jens Carl Jacob, delte senere huset og solgte jorden fra, da de foretrak fiskeriet frem for landbruget. Alle i familierne, også konerne, hjalp gennem generationerne til ved fiskeriet – mange af dem blev i øvrigt meget gamle – men derudover var man også daglejere, især på gården "Højvang" på bakkens top. I størstedelen af perioden boede der 2-3 generationer i hver husende.

Vestlig ende, nuv. Boels Bro 11	Østlig ende, nuv. Boels Bro 9
Rasmus Johannesen (1833-1905) g. m. Jensine Margrethe (f. 1837). Fik skøde på huset i 1860.	Jens Carl Jacob Johannesen (1841-1933), g. m. Anne Margrethe, f. Andersen (1841-1912). Han fik skøde på huset af broderen Søren i 1865. Jens C. J. Johannesen var dannebrogsmænd (veteran fra 1864) og boede i huset til sin død som 92-årig
Johannes Chr. Johannesen (1860-1936) , g. m. Rasmine Rasmussen (1863-1942), søn af ovenstående, første toldopsynsmand 1912-1928. Fik skøde på huset i 1906.	Anders Johannesen (1866-1959) g.m. Anne Karoline (1872-1928). Han blev et år ældre end sin far men nåede ikke at se det første skib fra Lindø. Fik skøde på huset i 1906.

Hans Chr. Johannesen (1893-1974) g. m. Martha (f. 1895) fra Dræby i 1920, gift 2. gang med Karen Rasmine, f. Henriksen (d. 1960). Han var den mellemste af Johs. og Rasmines 3 børn. Havde toldopsynsmandsposten (efter sin far) fra 1928-1960. Ved hans død udgik denne ende af huset af slægtens eje.	De 4 ældste af Anders' 6 børn, Søren (f. 1894), Jens Marius (1899-1974), Inger (1901-1982) og Karl Jakob Johannesen (1903-1979) forblev ugifte. De 3 sidstnævnte boede i huset til deres død. Karl var toldopsynsmand fra 1960 til 1972. Ved sin død var Inger den sidste af slægten i huset.
---	---